

Zdenko Ivezić

*Institut za migracije i narodnosti
Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb*

Primljeno: 20. 09. 1989.

**ANALIZA NEKIH PROMJENA U DRUŠTVENOJ STRUKTURI
HRVATSKE ETNIČKE ZAJEDNICE U CLEVELANDU*****SAŽETAK**

U radu je prikazan tok doseljavanja Hrvata u Cleveland od 1880. i njihova brojnost prema različitim izvorima. Iz originalnih podataka iz crkvenih knjiga hrvatske rimokatoličke župe i crkve Sv. Pavla u Clevelandu, izračunate stope nupcijaliteta, nataliteta i mortaliteta komparirane su s pokazateljima za Hrvatsku i Slavoniju. Za bračne partnere, roditelje rođene djece i za umrle osobe prikazano je njihovo porijeklo prema važećoj administrativno-teritorijalnoj podjeli hrvatskih zemalja prije Prvoga svjetskog rata. Uspoređeni su podaci o porijeklu i nacionalnosti bračnog druga za prvu i drugu generaciju Hrvata i Slovenaca. Prikazani su podaci o školovanju druge generacije Hrvata u osnovnim i srednjim školama te na koledžima.

Uvod

Doseljavanje Hrvata u Cleveland dio je hrvatske imigracije u SAD. Njene su osnovne karakteristike, uz određene specifičnosti, slične kao i u drugim dijelovima SAD, a i formiranje hrvatske naseobine u Clevelandu zbivalo se gotovo po istom obrascu kao i u drugim naseobinama na istoku SAD.

Prvi naši iseljenici koji su se naseljavali u Clevelandu već od 1830. bili su Slovenci (4 : 254). Hrvati su se počeli naseljavati u Clevelandu nakon 1880, kada je započeo drugi veliki emigrantski val iz Evrope koji je snažno zahvatio i bivšu Austro-Ugarsku, u čijem je sastavu bila i Hrvatska. Srbi su se počeli naseljavati deset godina nakon Hrvata.

Prvi hrvatski doseljenici u Clevelandu bili su iz Žumberka, okolice Karlovca i Gorskog Kotara, a kasnije se doseljavanje nastavilo iz Slavonije, Hrvatskog primorja, Istre, Dalmacije i Turopolja.

Koliko je Hrvata živjelo u Clevelandu od 1880 pa do 1930, teško je točno procijeniti. Prema navodima J. Marohnića »početkom vijeka u državi Ohio živjelo je oko 6.000 Hrvata. Najviše ih je bilo na području Clevelanda, ali su se već tada stvarale naseobine u susjednom Nottinghamu i Collinwoodu. Elenior E. Ledbetter spominje da je pred prvi svjetski rat u Clevelandu živjelo oko 10.000 Hrvata« (1 : 83). Prema Makaleovim podacima u razdoblju 1900—1909. u državi Ohio živjelo je 28.213 naših iseljenika, a prema podacima Mladinea, u Ohioju je između dva rata bilo 102.000 jugoslavenskih iseljenika (1 : 135).

* Ova je rad dio projekta »Konflikti i kooperacija na području Clevelanda, Ohio od 1880—1930«.

Iz izvještaja komisije Dillingi saznajemo da je u Clevelandu godine 1910. bilo 3.846 Hrvata, godine 1920. bilo ih je 3.498, a popisom iz 1930. utvrđeno je da ih je bilo 3.607. Ovaj broj od 3.607 Hrvata može se smatrati točnim, ako se odnosi samo na prvu generaciju, jer je te godine u hrvatskim fraternalističkim organizacijama bio učlanjen 5.841 član. Bilo je dakako slučajeva da su neki pojedinci bili članovi više bratstava, ali s, druge strane, bilo je i onih koji nisu bili učlanjeni ni u jedno bratstvo.

Procjenu broja Hrvata, odnosno broja domaćinstava i župljana, u razdoblju 1911—1933. povremeno su obavljali N. Gršković i G. Domladovac, župnici hrvatske rimokatoličke crkve Sv. Pavla u Clevelandu. Prema procjeni iz 1911. bilo je u Clevelandu 145 domaćinstava i 1.000 župljana. Prosječna veličina domaćinstva 1911. bila je dakle 3,6, a 1913. godine 4,2 člana. U svim idućim godinama za koje su navedena oba podatka, prosječni broj članova domaćinstva kreće se između 6,7 i 11,9 članova. Smatramo da su ti prosjeci ne-realni i previsoki.

Poznato je da je među našim iseljenicima općenito, pa tako i u Clevelandu, bio velik nerazmjer između broja muškaraca i žena, te je bilo mnogo neženja, samaca. Kada bismo pokušali procijeniti njihov broj i kad bi se taj broj oduzeo od broja domaćinstava i ukupnog broja župljana, onda bi se prosjeci broja članova domaćinstava još i povećali, a ionako nisu u skladu s tvrdnjom da je natalitet prve generacije naših iseljenika u SAD manji nego što je u to vrijeme bio u Hrvatskoj.

Komparacijom podataka iz izvještaja komisije Dillingi i podataka o broju svih južnoslavenskih doseljenika u Clevelandu dobivenih iz popisa stanovništva SAD za 1920. i 1930. utvrđeno je da se udio Hrvata kreće na nivou od oko 20%. Popisom iz 1920. registrirano je 15.974 južnoslavenskih doseljenika u Clevelandu, a popisom iz 1930. već 18.337. U tom desetgodišnjem razdoblju ukupni broj doseljenika povećao se za 14,8%. Prema istim izvorima u tom razdoblju došlo je do pada ukupnog broja hrvatskih iseljenika prve generacije za oko 2%.

Prema podacima popisa stanovništva, od doseljenih Hrvata u SAD se u razdoblju 1901—1910. doselilo 90%, a preostalih 10% doselilo se još u prošlom stoljeću.

Općenito se smatra da je među našim iseljenicima prije Prvoga svjetskog rata, a naročito prije 1900. bilo više od polovice nepismenih. Iseljenička statistika, naime, bilježi u razdoblju 1901—1908. više od 33% nepismenih među svim iseljenicima (1 : 154). U SAD bilo je više od 34% nepismenih Hrvata i Slovenaca (1 : 154), a između dva rata bio ih je neznan broj, kao posljedica propisa o provjeri pismenosti iz 1917 (7 : 458). Obrazovna i kvalifikacijska struktura naših iseljenika bivala je, dakle, iz godine u godinu sve viša.

Po porijeklu naši su iseljenici bili seljaci, zemljoradnici, ribari, mornari ali i kapetani, a bilo je dakako zanatlija i činovnika, te vrlo mali broj osoba s visokim obrazovanjem.

Između 1901. i 1910. iz Hrvatske i Slavonije iselilo se 6,23% stanovništva i to znatno iznad prosjeka iz Zumberačkog kraja i njene okolice (9 : 25). Statistika je zabilježila da su se 1900—1912. najčešće iseljavali u dobi od 20 do 39 godina (58%), mlađih od 20 godina bilo je preko 25%, a ostali bijahu stariji (1 : 154).

Broj žena u iseljavanju u SAD kontinuirano se povećavao. Njihov udio u ukupnom broju iseljenika 1901. bio je 11%, godine 1912. bio je 30%, godine 1923. porasao je na 39%, a godine 1932. na 45%. Spolna struktura hrvatskih doseljenika u razdoblju 1920—1960. postepeno je dostigla omjer 1 : 1 (1 : 152).

Zadatak istraživanja

Zapisi u originalnim crkvenim knjigama s podacima o vjenčanim, krštenim i umrlim osobama u crkvi Sv. Pavla u Clevelandu, kojima smo raspolažali, odredili su zadatak, cilj i krajnji domet ovog istraživanja.

Izračunata je i interpretirana struktura Hrvata u odnosu na ostale nacionalnosti u sva tri popisa ove rimokatoličke župe. Izračunate stope nupcijaliteta, nataliteta i mortaliteta uspoređene su s vremenski odgovarajućim stopama za Hrvatsku iz raspoložive statističke literature. Prikazano je njihovo regionalno porijeklo prema (mjestu) kotaru i župi rođenja administrativno teritorijalne podjele u Hrvatskoj prije prvog rata.

Metodološke napomene

Pri obradi podataka iz knjige vjenčanih, krštenih i umrlih upotrebljavale su se fotokopije. Iako kvalitetne, ponekad je često nečitki rukopis bio još nečitljiviji. Stoga je moguće da je ponegdje došlo do pogrešnog očitavanja.

Kod identificiranja spola, na temelju imena osoba, iako su bila pisana u latinskom obliku, poteškoća nije bilo. Problemi su bili pri identificiranju naziva mjesta rođenja i njihova točnog lociranja u geografskom prostoru prema sadašnjoj administrativno-teritorijalnoj podjeli općina na teritoriju SR Hrvatske. Često se, naime, pročitano ime naselja nije moglo naći ni u jednom popisu. Takve smo slučajeve stavljali u kategoriju nepoznato. U slučaju kada bi isti naziv imala dva ili više naselja u Hrvatskoj stavljali bismo ih u kategoriju »ostala Hrvatska« ili »Hrvatska neraspoređeno«, a ako bi se naselje s istim nazivom nalazilo u nekoliko republika ili autonomnih pokrajina stavljali bismo ih u kategoriju »Jugoslavija«. U nekim tabelama gdje je bilo malo osoba izvan Hrvatske i Slovenije u kategoriji »Jugoslavija« prikazane su sve ostale osobe rođene na teritoriju današnje Jugoslavije. Kada smo bili u dvojbi kako glasi točan naziv naselja radije smo se odlučili za kategoriju »nepoznato«.

U slučajevima kada su bila navedena različita imena mjesta rođenja i krštenja, te kad prvo nismo mogli identificirati ili pronaći, svjesno smo koristili naziv mjesta krštenja umjesto rođenja, izlažući se pritom riziku pogrešnog lociranja osobe u susjednu općinu.

U tabeli o porijeklu bračnog druga, lakše nam je bilo grupirati naselja prema općinskoj pripadnosti, a ne prema stvarnoj udaljenosti, ili prema udaljenosti na temelju sadašnjih prometnica. Naravno, nismo evidentirali koliko je bilo brakova između osoba rođenih u dva vrlo bliza i susjedna sela, a koja pripadaju različitim općinama, pa se udaljenost čini veća nego kad se radi o bračnim partnerima iz iste općine, ali iz mjesta koja su locirana na njenim suprotnim, vrlo udaljenim granicama. Smatramo da bi se tako izračunata struktura razlikovala od dobivene, ali bi generalni zaključak ostao isti.

U određivanju nacionalnosti bračnog druga na temelju republike u kojoj je rođen izložili smo se maloj ali dvostrukoj greški. Moguće je, naime, a pogotovu u većim naseljima, da je bilo i stranaca čija prezimena nose i Hrvati (primjerice, oba oblika pisanja prezimena: fonetski Šnajder i etimološki Schneider mogu imati i Hrvati i Slovenci, a u etimološkom obliku i Austrijanci i Nijemci; ili recimo prezime Novak — imaju Hrvati, Slovenci i Česi).

Postupak za određivanje porijekla vjenčanih i umrlih osoba, kao i roditelja rođene djece proveo se tako što je za svaku osobu prvo identificirana

današnja općina u kojoj se osoba rodila, a nakon toga pristupilo se grupiranju u županije i kotareve koji su postojali do kraja Prvoga svjetskog rata. Budući da se granice današnjih općina uvelike poklapaju s granicama bivših kotareva postupak nije bilo teško provesti. Problem je bio u nepreciznom bilježenju mjesta rođenja, ali se ipak uspjelo jedan dio takvih slučajeva obraditi regionalno. Tako su na primjer u tablici 1 zbrojevi za neke županije veći od sume brojeva u kotarevima.

Svi podaci obrađeni su ručno, te je prikazana njihova frekvencija i struktura.

Rezultati i diskusija

Hrvatska rimokatolička župa i crkva Sv. Pavla počela je raditi godinu dana prije nego je dovršena gradnja crkve, dolaskom prvog župnika M. Sutlića godine 1902. Knjiga vjenčanih otvorena je već krajem iste godine.

Od 1903, kada je zabilježeno 16 vjenčanja, broj vjenčanja raste na 87 u 1907 (tablica 1). Posljedice ekonomske krize u SAD 1908. osjetile su se te i još iduće godine kada broj vjenčanja pada na 52. Godine 1910. bilo je 108 vjenčanja, a godinu dana poslije 71 vjenčanje. Razdoblje 1912—1914. bilježi najveći broj vjenčanja: po 128 svake godine. Početkom Prvoga svjetskog rata iseljavanje je praktički prekinuto, a knjiga bilježi kontinuirani pad na samo

Tablica 1

*Broj vjenčanja u Hrvatskoj rimokatoličkoj župi — crkvi sv. Pavla
Cleveland, Ohio 1903—1934.*

Godina	Vjenčanje		Godina	Vjenčanje		Godina	Vjenčanje		Godina	Vjenčanje	
	Broj	%		Broj	%		Broj	%		Broj	%
			1911	71	4,2	1921	68	3,9	1931	20	1,2
			1912	128	7,5	1922	47	2,8	1932	11	0,6
1903	16	0,9	1913	128	7,5	1923	49	2,9	1933	20	1,2
1904	24	1,4	1914	128	7,5	1924	34	1,9	1934	30	1,8
1905	13	0,7	1915	100	5,9	1925	30	1,8			
1906	56	3,3	1916	98	5,7	1926	30	1,8			
1907	87	5,1	1917	71	4,2	1927	36	2,1			
1908	73	4,3	1918	39	2,3	1928	30	1,8			
1909	52	3,0	1919	23	1,3	1929	31	1,8			
1910	108	6,3	1920	32	1,9	1930	22	1,3			

Ukupno 1705 100,0

Izvor: Matrimoniorum registrum ad mentem patrum cocillii provincialis Baltimorensis X i Status animarum reports year, Archives, Diocese of Cleveland.

30 vjenčanja godine 1934. Iznimka je 1921, kada je broj vjenčanja udvostručen u odnosu na prethodnu godinu. Vjerojatno su naši ljudi bili informirani da se donosi zakon o restrikcijama pri useljavanju, pa su neposredno prije njegova stupanja na snagu osnivali svoju obitelj. Te je godine, naime, donesen Zakon o imigraciji koji je ograničio broj godišnjih useljavanja stranih

državljana na maksimalno 3% od njihova broja utvrđenog popisom godine 1910. Zakon iz 1924. još je više smanjio kvotu useljavanja na samo 2% od broja utvrđenog popisom iz 1890 (1 : 130).

Uspoređujući broj vjenčanja u Clevelandu s podacima iz Statističkog atlasa za razdoblje 1901—1910, kada je u Hrvatskoj i Slavoniji bilo godišnje prosječno 8,98 vjenčanja na 1.000 žitelja (9 : 11, 13) proizlazi da su se naši iseljenici do 1913. vjenčavali 12—16 puta više nego u domovini. Dva su uzroka tako nerealan visokog indeksa nupcijaliteta u Clevelandu: župnik je vjerojatno znatno potcjenio ukupan broj svojih župljana, a stvarni udio žena u iseljeničkom kontingentu povećao se u to vrijeme već na 30%.

Ako je 1912, prema Elenoir E. Ledbetter, u Clevelandu bilo oko 10.000 Hrvata, onda se izračunate stope nupcijaliteta približavaju veličini stope kakva je 1910. bila u Hrvatskoj i Slavoniji. Prema toj procjeni izračunate stope nupcijaliteta u Clevelandu bile su slijedeće: 1910. godine 10,8 vjenčanja, 1911. godine 7,1 vjenčanje, 1912—1914. godine 12,8 vjenčanja, 1915 godine 10 vjenčanja, 1916. godine 9,8 vjenčanja. Nakon toga broj vjenčanja opada na samo 3—5 vjenčanja na godinu na 1.000 stanovnika, a za to razdoblje nemamo komparativni podatak za Hrvatsku, ali pretpostavljamo da nije došlo do nekih značajnih promjena.

Za razliku od iseljenika iz zapadnoevropskih i sjevernoevropskih zemalja, kod kojih je omjer muškaraca i žena bio podjednak, za Hrvate, Slovence i iseljenike iz istočnoevropskih zemalja karakterističan je veliki spolni nerazmjer, tj. nedostatak žena. Budući da su Hrvati i Slovenci došli u SAD znatno poslije Engleza, Škota, Iraca, Francuza, Nijemaca i Skandinavaca, te nisu poznavali njihove jezike, niti imali zanate, a nisu ni »stigli« steći neki veći imetak, kod »starosjedilaca« se stvarala predrasuda o njihovoj inferiornosti i nepoželjnosti. I to je bio jedan od razloga zašto su se naši ljudi grupirali, stanovali jedan blizu drugoga, stvarajući tako kolonije i unutar većih gradova. Sklapanje braka s pripadnicom starosjedilačke grupe bio je znak osobne i društvene promocije, prihvaćenosti i uvažavanja, a to se u početku događalo veoma rijetko. Stoga im je preostala samo mogućnost da dovedu ženu iz starog kraja.

Ženili su se, dakle, ili u zemlji porijekla, ako su imali dovoljno uštedevine za put preko Atlantika i natrag, ili su slali novac za put djevojci koju su otprije poznavali. Bilo je, dakako, i slučajeva da su djevojke same dolazile svojoj rodbini u SAD, a obično su se brzo udavale za nekog od mnogih neoženjenih udvarača (1 : 153).

Podaci iz knjige vjenčanih zorno nam pokazuju porijeklo muževa i žena koji su stupili u brak u crkvi Sv. Pavla u Clevelandu 1903—1914 (tablica 2).

Od 884 sklopljenih brakova, više od 90% bili su brakovi između osoba rođenih na teritoriju današnje Jugoslavije. Od 1768 vjenčanih osoba najviše ih je, naravno, iz Hrvatske: 58,7%, te susjedne Slovenije: 30,0%. Za žene rođene u SAD i jedna u Brazilu (koju smo namjerno posebno prikazali u tablici) sa sigurnošću, a na temelju karakterističnih prezimena, tvrdimo da pripadaju drugoj generaciji naših iseljenika. Te su djevojke bile rođene u Pensilvaniji, Koloradu, Kaliforniji, Indijani i Illinoisu, a udavale su se za naše novopridošle doseljenike.

Župnik N. Gršković zabilježio je i nekoliko vjenčanja u kojima je drugi supružnik bio grkokatoličke ili pravoslavne vjere.

Tablica 2

Vjenčani u Hrvatskoj rimokatoličkoj župi — crkvi sv. Pavla, Cleveland, Ohio
1903—1914. prikazani prema županiji i kotaru u Hrvatskoj

	Muškarci		Žene		Ukupno	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
HRVATSKA	537	60,7	500	56,6	1037	58,7
LIČKO-KRBAVSKA	4	0,5	5	0,6	9	0,5
D. Lapac (Brinje)						
Gospić (Perušić)	1	0,1			1	0,1
Gračac						
Korenica (Udbina)						
Otočac	3	0,3	4	0,5	7	0,4
Senj			1	0,1	1	0,1
MODRUŠKO-RIJEČKA	36	4,1	38	4,3	74	4,2
Crikvenica			1	0,1	1	0,1
Čabar	2	0,2	1	0,1	3	0,2
Delnice	23	2,6	31	3,5	54	3,1
Ogulin						
Slunj						
Sušak-Rijeka	8	0,9	4	0,5	12	0,7
Vojnić	1	0,1			1	0,1
Vrbovsko	2	0,2	1	0,1	3	0,2
VARAŽDINSKA	19	2,1	10	1,1	29	1,6
Ivanec	5	0,6			5	0,3
Klanjec						
Krapina (Pregrada i Zabok)			2	0,2	2	0,1
Ludbreg	8	0,9	2	0,2	10	0,6
Novi Marof						
Varaždin	3	0,3	5	0,6	8	0,5
Zlatar (Bistrica)	3	0,3	1	0,1	4	0,2
BJELOVARSKO-KRIŽEVAČKA	44	4,9	39	4,4	83	4,7
Bjelovar (Vrbovec)	8	0,9	5	0,6	13	0,7
Čazma (Ivanić Grad)	9	1,0	8	0,9	17	0,9
Garešnica	3	0,3	5	0,6	8	0,5
Đurđevac	2	0,2	2	0,2	4	0,2
Grubišno Polje	1	0,1	2	0,2	3	0,2
Koprivnica	8	0,9	5	0,6	13	0,7
Križevci	1	0,1	1	0,1	2	0,1
Kutina	12	1,4	11	1,2	23	1,3
VIROVITIČKA	13	1,5	9	1,0	22	1,2
Đakovo	2	0,2			2	0,2
Donji Miholjac						
Našice (Orahovica)	1	0,1	2	0,2	3	0,2
Podravska Slatina	1	0,1	1	0,1	2	0,1
Virovitica	9	1,0	3	0,3	12	0,7
Osijek (Valpovo)			3	0,3	3	0,2
ZAGREBAČKA	347	39,3	340	38,5	687	38,9
Donja Stubica			2	0,2	2	0,1
Dugo Selo (Sesvete)	1	0,1	1	0,1	2	0,1
Dvor						
Glina	7	0,8			7	0,4
Jastrebarsko	150	16,9	169	19,1	319	18,0
Karlovac (Ozalj, D. Resa)	102	11,5	95	10,7	197	11,1
Kostajnica	1	0,1			1	0,1

(Nastavak)						
Petrinja	4	0,5			4	0,2
Samobor	62	7,0	57	6,4	119	6,7
Sisak			6	0,7	6	0,3
Velika Gorica	9	1,0	4	0,5	13	0,7
Vrginmost	2	0,2			2	0,1
Zagreb (Zaprešić)	9	1,0	6	0,7	15	0,8
Zelina						
POŽEŠKA	44	4,9	28	3,2	72	4,1
Daruvar	13	1,5	13	1,5	26	1,5
Nova Gradiška						
Novska	1	0,1	1	0,1	2	0,1
Pakrac	15	1,7	11	1,2	26	1,5
Slavonska Požega	11	1,2	3	0,3	14	0,8
Slavonski Brod	4	0,5			4	0,2
SRIJEMSKA	1	0,1	5	0,6	6	0,7
Vinkovci	1	0,1	2	0,2	3	0,2
Vukovar			3	0,3	3	0,2
Županja						
ISTRA			2	0,2	2	0,1
DALMACIJA	18	2,0	15	1,7	33	1,9
Benkovac (Obrovac)						
Brač	13	1,5	15	1,7	28	1,6
Dubrovnik						
Hvar						
Imotski						
Knin (Drniš)	1	0,1			1	0,1
Korčula	1	0,1			1	0,1
Makarska (Vrgorac)						
Metković (Kardeljevo)	1	0,1			1	0,1
Sinj						
Split						
Šibenik (Trogir)						
Zadar (Pag, Rab, Biograd)	2	0,2			2	0,1
Vis						
Lastovo						
Čakovec	5	0,6	5	0,6	10	0,6
Beli Manastir						
Hrvatska neraspoređeno	6	0,7	4	0,5	10	0,6
SLOVENIJA	274	30,9	259	29,3	531	30,0
JUGOSLAVIJA ostalo	8	0,9	7	0,8	15	0,8
Austrija	2	0,2	2	0,2	4	0,2
Čehoslovačka	1	0,1	6	0,7	7	0,4
Ostale evropske zemlje	1	0,1	2	0,2	3	0,2
Ohio			19	2,1	19	1,1
Ostale savezne države			8	0,9	8	0,5
Brazil			1	0,1	1	0,1
Nepoznato	62	7,0	80	9,0	142	8,0
SVEUKUPNO	884	100,0	884	100,0	1768	100,0

Izvor: Matrimoniorum registrum, ad mentem patrium concilii provincialis Baltimorensis X.

Napomene vidi u »Metodološkim napomenama«.

Najveći broj iseljenika, gotovo 40%, rođen je na području istočnoga, hrvatskog dijela Žumberačkoga i Samoborskog gorja koji pokrivaju Jastrebarsko, Samobor i Karlovac s okolicom. Iz drugih krajeva Hrvatske veći broj bio ih je iz goranske općine Delnice (3,1%), otoka i općine Brač (1,6%), te iz ravničarske Slavonije: iz Daruvara (1,5%), Pakraca (1,5%) i Kutine (1,3%).

Veliki se broj Slovenaca vjenčao u hrvatskoj crkvi. Njihov je udio 30,0% u ukupnom broju vjenčanih. Najviše ih je iz općine Lendava (7,9%) koja graniči s Hrvatskom i Mađarskom, a u neposrednoj joj je blizini austrijska granica, te iz zapadnoga, slovenskog dijela Samoborskoga i Žumberačkog gorja (6,9%) koje danas pokrivaju općine Novo Mesto, Brežice, Krško, Metlika i Črnomelj. Još su dvije slovenske općine jače zastupljene u ukupnom broju vjenčanih osoba: Cerknica (1,9%) i Ribnica (1,2%).

Koji su razlozi naveli tolike Slovence da se pored svoje crkve Sv. Vida, osnovane prije hrvatske, vjenčavaju u hrvatskoj crkvi — o tome ovdje neće biti riječi. S druge strane, koliko se Hrvata vjenčalo u slovenskoj ili nekoj drugoj crkvi u Clevelandu — o tome nemamo podataka. Dakako, ostalo je nepoznato koliko je iseljenika stizalo iz domovine zajedno sa suprugom i eventualno s djecom, ili iz drugih krajeva SAD u Cleveland.

Valja još napomenuti da su vjenčani kumovi tamo gdje su bili zapisani, sudeći po prezimenima, bili porijeklom Hrvati kod Hrvata, a Slovenci kod Slovenaca.

Kod vjenčanih kumova zapazilo se da se neka imena pojavljuju više puta. Jesu li to bili posrednici pri sklapanju brakova, ili poželjni uglednici, ili možda osobe »slučajno« zatečene u crkvi, tj. »profesionalni« kumovi, koji su za takvu uslugu bili pozvani na besplatni ručak ili večeru? Nemoguće je bilo utvrditi istinu, mada pretpostavljamo da ih je bilo svih vrsta. I sam župnik N. Gršković bio je vjenčani kum, vjerojatno nekome imućnijem i uglednijem župljanu Franciscu Kovačiću iz Školjevica kraj Vrbovca.

Jesu li clevelandski Hrvati i Slovenci odlazili po suprugu baš u svoje selo ili susjedna sela u starom kraju, ili su ih ondande pozivali, ili su se možda upoznali u Clevelandu ili nekom drugom mjestu u SAD? To smo pokušali provjeriti na uzorku četiri hrvatske i dvije slovenske općine (tablica 3).

Općine smo izabrali namjerno, prema kriteriju brojčane zastupljenosti radi smislenog procentualnog uspoređivanja i radi pripadanja različitim regijama koje ujedno i reprezentiraju. Jastrebarsko reprezentira naravno Žumberak ali i cijeli središnji dio Hrvatske; Delnice goranski, planinski dio Hrvatske; Brač hrvatske otoke ali i cijelu Dalmaciju, a Daruvar Moslavinu i cijelu Slavoniju. Općina Novo Mesto reprezentira slovenski dio Žumberka ali i područje Dolenjsko, a Lendava Prekomurje.

Općenito, pri izboru bračnog druga Hrvati i Slovenci podjednako su se ponašali, ta, živjeli su u istoj državi prije iseljenja, a u istom mjestu žive i nakon useljenja. Ipak, čini se da su Slovenci nakon stupanja u brak bili nacionalno homogenija grupa od Hrvata, ili možda nešto slabije adaptirani od Hrvata. Manja je bila prostorna raspršenost bračnih drugova, relativno je češće bračni drug iz manje udaljenosti — iz istog sela i općine (66,3% Slovenci, 60,6% Hrvati), manji je broj brakova sa strancima, uključujući i drugu generaciju naših iseljenika u SAD.

Veće se razlike uočavaju između samih hrvatskih općina kao i između dviju slovenskih općina. Prema učestalosti sklopljenih brakova između supružnika porijeklom iz istog sela raspon je od 35,7% takvih brakova na Braču do samo 2,7% u Novom Mestu. Sela su često sastavljena, pogotovu malo-brojna, od jedne ili samo nekoliko porodica, čiji su sadašnji potomci zbog

ranih međusobnih bračnih veza u krvnom srodstvu pa se nove bračne veze među njima ne preporučuju ili zabranjuju. Odnosno, izbor je potencijalnog bračnog partnera smanjen i treba ga potražiti u drugom selu. Bračani, otočani, pogotovu žene imali su manju mogućnost komuniciranja sa susjedima, teže je bilo otići na drugi otok ili kopno i pronaći nevjestu ili mladoženju. Odlazili su u jedno od dvadesetak susjednih sela na samom otoku. Stoga ne čudi što su se Bračani međusobno najčešće ženili.

Tablica 3

Porijeklo bračnog druga prve generacije Hrvata i Slovenaca vjenčani 1903—1914. u Hrvatskoj Rimokatoličkoj župi — crkvi sv. Pavla Cleveland, Ohio

Porijeklo bračnog druga	HRVATI						SLOVENCI					
	Jastrebar- sko		Delnice		Brač		Daruvar		Lendava		N. Mesto	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Isto selo	50	15,7	4	7,4	10	35,7	2	7,7	18	12,8	2	2,7
Ista općina	144	45,3	26	48,1	16	57,1	6	23,1	104	73,8	18	24,7
Granične općine	57	17,9					4	15,4	3	2,1	7	9,6
Hrvatska	40	12,6	15	27,8	2	7,1	9	34,6	8	5,7	8	10,9
Slovenija	12	3,8	3	5,6			1	3,8	4	2,8	27	36,9
Jugoslavija	1	0,3	1	1,9								
Evropske zemlje			1	1,9			1	3,8			1	1,4
USA	6	1,9	2	3,7							2	2,7
Nepoznato	8	2,5	2	3,7			3	11,5	4	2,8	8	10,9
Ukupno	318	100,0	54	100,0	28	100,0	26	100,0	141	100,0	73	100,0

Izvor: Matrimonium registrum.

Najčešće sklapani brakovi između osoba iz iste općine (isključujući brakove iz istog sela) od 73,8% u Lendavi do 23,1% u Daruvaru, također potvrđuju tezu o iseljeničkoj nuždi vjenčavanja s osobom iz zavičaja. Gotovo 3/4 takvih brakova među osobama iz Lendave možda je jednim dijelom posljedica njihove okruženosti Austrijancima, Mađarima i Hrvatima, njihovom, možda povijesno opravdanom ksenofobijom.

Prva generacija iseljenika osnivala je svoju obitelj stupanjem u brak s pripadnicima svoje nacionalnosti iz zavičaja. Bilo je to iz nužde, zbog neprihvaćenosti od drugih i starosjedilačkih etničkih skupina i opće socijalne neadaptiranosti u stranoj zemlji. Njihovi potomci, druga generacija hrvatskih i slovenskih iseljenika, odrasli u toj sredini, naučili su jezik, školovali se, usvojili sve kulturne i socijalne vrednote i identificirali se sa svojom jedinom domovinom — Amerikom. Za ilustraciju njihove integracije u američko društvo u odnosu na prvu generaciju, poslužit će nam usporedba nacionalnosti njihovih bračnih partnera, kao jednoga od najintimnijih pokazatelja socijalne jednakosti (tablica 4).

Potrebno je naglasiti da su podaci o vjenčanju druge generacije obrađeni iz knjige krštenih, a ne vjenčanih, što bi metodološki bilo opravdanije. Za veliku većinu nije zapisana nikakva bilješka. U mnogim slučajevima zna se samo da su se vjenčali jer su tražili certifikat, ali se ne zna za koga i gdje.

Mnogi su se ženili u drugim katoličkim crkvama i u samom Clevelandu, i naravno, u drugim dijelovima SAD. U slučajevima gdje je zapisano ime bračnog partnera, kada je vjenčanje obavljeno u crkvi Sv. Pavla, nacionalnost partnera mogla se odrediti samo na temelju karakteristika prezimena. Tako se dio druge generacije, kojima je otac nehrvatskog ili neslovenskog porijekla izgubio, odnosno ostao nepoznat. Postoji također i mogućnost pogrešnog identificiranja nacionalnosti prema prezimenu.

Tablica 4

Nacionalnost bračnog druga prve i druge generacije Hrvata i Slovenaca u hrvatskoj Rimokatoličkoj župi — Crkvi sv. Pavla Cleveland, Ohio

Nacionalnost bračnog druga	Prva generacija		Druga generacija	
	Hrvati	Slovinci	Hrvati	Slovinci
	%	%	%	%
Hrvat	90,4	7,5	24,1	6,2
Slovenac	3,8	85,5	3,3	19,8
Ostalo, neidentificirano, Nepoznato	5,9	7,0	72,6	74,1
UKUPNO (Broj)	(426)	(214)	(882)	(81)
%	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: Matrimonium registrum 1903—1914.
Registrum baptizatorum 1903—1925.

Napomene: Prikazani su podaci za prvu generaciju Hrvata vjenčanih 1903—1914. porijeklom iz 4 općine: Jastrebarsko (N = 318), Delnice (N = 54), Brač (N = 28) i Daruvar (N = 26), a za prvu generaciju Slovenaca iz dvije općine: Lendava (N = 141) i Novo Mesto (N = 73).
Druga generacija Hrvata, rođena je 1903—1925, a brak je sklapala nakon punoljetnosti.

Iako smo svjesni svih ovih mogućih metodoloških grešaka, ipak smo se odlučili prikazati tablicu radi ilustracije trenda veće asimilacije druge generacije u američko društvo u odnosu na prvu generaciju.

Prva generacija Hrvata vjenčala se u 90,4% slučajeva, a Slovenaca u 85,5% s pripadnicima svoje nacionalnosti. Druga generacija Hrvata vjenčala se samo u 24,1% slučajeva, a Slovenaca samo u 19,8% s pripadnicima (druge generacije?) iste nacionalnosti, u uvjetima brojnih sunarodnjaka kolonije locirane na malom gradskom području Clevelanda. Preko 70% brakova druge generacije Hrvata i Slovenaca sklopljeno je s pripadnicima drugih etničkih grupa. Pripadnici druge generacije imali su zajednički jezik, podjednako obrazovanje, iste vrednote, zajedničku domovinu. Asimilacija njihove djece bit će potpuna, o domovini djedova učiti će iz povijesnih knjiga.

U razdoblju 1903—1934. u hrvatskoj rimokatoličkoj crkvi Sv. Pavla kršteno je 5.768 djece (tablica 5). Većinom bijahu to potomci hrvatskih iseljenika, znatno manje slovenskih i zanemariv broj djece kojima roditelji nisu potjecali iz jugoslavenskih krajeva.

Godine 1903, kada je crkva Sv. Pavla počela raditi, bilo je kršteno 39 djece, i zatim, svake slijedeće godine bilo ih je sve više, do 1908. Ekonomska kriza te godine u SAD utjecala je i na smanjenje broja vjenčanih, a oba ta razloga na smanjenje broja novorođenih u 1909. i 1910. Od 1912. broj je ro-

denih u porastu do svog maksimuma od 388 rođene djece u 1916. I ovdje se opaža pad broja rođenih u 1915. kao posljedicu ekonomske depresije iz 1914. Nakon stupanja SAD u Prvi svjetski rat na strani saveznika, početkom 1917. broj rođenih u stalnom je padu do 1934.

Razdoblje 1912—1917. bilo je brojčano najplodnije: svake se godine radalo preko 300 djece. Bilo je to također doba privrednog prosperiteta SAD, zahvaljujući ratu u Evropi, naročito od 1916 (8 : 579). Ipak od 1917. broj djece opada. Uzroci manjeg rađanja mogli su biti prekid useljavanja novih imi-

Tablica 5

*Broj krštene djece u Hrvatskoj rimokatoličkoj župi — Crkvi sv. Pavla
Cleveland, Ohio 1903—1934.*

Godina	Kršteni		Godina	Kršteni		Godina	Kršteni		Godina	Kršteni	
	Broj	%		Broj	%		Broj	%		Broj	%
			1911	274	4,8	1921	176	3,1	1931	61	1,1
			1912	309	5,4	1922	177	3,1	1932	49	0,8
1903	39	0,7	1913	313	5,4	1923	152	2,6	1933	38	0,7
1904	57	0,9	1914	375	6,5	1924	167	2,9	1934	23	0,4
1905	70	1,2	1915	350	6,1	1925	146	2,5			
1906	129	2,2	1916	388	6,7	1926	130	2,6			
1907	172	2,9	1917	337	5,8	1927	110	1,9			
1908	284	4,9	1918	298	5,2	1928	100	1,7			
1909	279	4,8	1919	182	3,2	1929	82	1,4			
1910	259	4,5	1920	169	2,9	1930	73	1,3			
Ukupno										5768	100,0

Izvor: Registrum baptizatorum i
Status animarum reports year,
Archives, Diocese of Cleveland.

granata zbog rata, a kasnije zbog restriksijskih zakona o imigrantima, zatim, prva generacija useljenica bližila se kraju fertile dobi, a obitelji koje su već imale djecu prakticirale su kontrolu rađanja. Mnogi su Hrvati tada živjeli u Clevelandu već duže od 20 godina (Slovenci još i duže), stekli neku imovinu i odselili se u »elitniji« dio grada, u vlastitu kuću s okućnicom ili u druge dijelove grada i druge savezne države. U to vrijeme, druga generacija Hrvata uglavnom još nije stasala za brak i rađanje.

Stope nataliteta izračunate prema procjeni broja Hrvata, Elenoir E. Ledbetter pokazuju da je u Clevelandu godine 1910. bilo rođeno 25,9 djece na 1.000 Hrvata; 1911. godine 27,4 djece; 1912. godine 30,9 djece; 1913. godine 31,3 djece; 1914. godine 37,5 djece; 1915. godine 35,0 djece; 1916. godine 38,8 djece i 1917. godine 33,7 djece. Radi usporedbe navodimo stope nataliteta za Hrvatsku i Slavoniju prema J. Gelou: godine 1910. na 1.000 stanovnika Hrvatske i Slavonije rođeno je 37,88 djece; 1911. godine 35,69 djece; 1912. godine 37,80 djece; 1913. godine 36,36 djece; 1914. godine 38,10 djece. a od 1915. do 1918. godine 21,80 djece (3 : 278—280). Dakle, osim u ratnim godinama, kada je u Hrvatskoj i Slavoniji bio negativni prirodni prirast u Clevelandu se uvijek radalo manje djece, pa tako i ovi podaci potvrđuju tezu manjeg nataliteta kod hrvatskog iseljništva u odnosu na natalitet Hrvata u domovini.

Nakon Prvoga svjetskog rata stopa nataliteta u Clevelandu brzo se smanjivala, a u Hrvatskoj i Slavoniji sporo, tako da su se razlike među stopama sve više povećavale.

Želja za očuvanjem nacionalnog identiteta kao i potreba za školovanjem velikog broja djece hrvatskih doseljenika rezultirala je osnivanjem hrvatske katoličke škole Sv. Pavla. Škola je počela raditi ujesen 1910. u vrijeme župnikovanja velečasnoga N. Grškovića, osam godina prije uvođenja obvezatnog obrazovanja u svim federalnim jedinicama SAD (7 : 730).

Godine 1911. predavalo se u šest razreda, 1912—1916. u sedam razreda, a od 1917. u osam. Nastava je bila na engleskome i hrvatskom jeziku (tablica 6). Osim što je katekizam, kršćanski vjeronauk, godine 1917. postao školski predmet, o ostalim nastavnim predmetima, planovima i programima nismo uspjeli prikupiti nikakve podatke. Valja napomenuti da je u razdoblju 1910—1926. poučavalo ukupno 15 svjetovnih učiteljica i upraviteljica škole, od kojih su samo dvije, sudeći po prezimenima, bile porijeklom Hrvatice.

Tablica 6

Broj učenika i učitelja u Hrvatskoj katoličkoj školi sv. Pavla, te učenika i studenata u javnim školama, srednjim školama i na koledžu u Clevelandu, Ohio 1910—1935.

Godina	Osnovno obrazovanje					Više obrazovanje		
	Hrvatska katolička škola — sv. Pavao					Javne škole	Gimnazija i college	
	Učenici		Učitelji					
	Muški	Ženski	Ukupno	Svjetovni	Časne sestre	Učenici ukupno	Muški	Žene
Broj	Broj	Broj	Broj	Broj	Broj	Broj	Broj	
1910.	79	75	154	2				
1911.	70	75	145	3		15		
1912.	92	90	182	4				
1913.	102	96	198	4		20	3	
1914.								
1915.	152	126	278	4		50	2	
1916.	146	162	308			50	4	3
1917.				4		50		
1918.	134	148	282	5		50	1	
1919.	150	160	310	5		50	3	
1920.	170	200	370	2	3	50	6	1
1921.	180	200	380	1	4	50	6	2
1922.				2	3	50	4	3
1923.	170	190	360	1	4	50	4	1
1924.				1	4	50	1	1
1925.	170	180	350	1	4	50	1	5
1926.	170	180	350	1	4	50	11	11
1927.	170	180	350		5	50		
1928.	125	120	245		5	50		2
1929.	160	160	320		5	50		
1930.	130	135	265			50		
1931.					5	50		
1932.	124	126	250		5	50	1	3
1933.	122	128	250		5	50	7	5
1934.	120	128	248		5	50	5	1
1935.	110	120	230		5	50	5	1

Izvor: Status animarum reports year. Archives, diocese of Cleveland.

Napomena: Od 1918. nastava se održavala u pet prostorija, a do tada u četiri prostorije.

Od 1910, kada je škola započela rad, broj se učenika, uz male oscilacije, neprestano povećavao sve do 1921, kada ih je bilo 380. Od 1922. započinje pad njihova broja, a naročito od 1930, zbog ekonomskih kriza u SAD, kada ih je bilo oko 250. Mnoga se djeca nisu školovala. Kriza je drugu generaciju vratila gotovo na isti socijalni i ekonomski nivo kakav su imali njihovi roditelji — radili su iste poslove, imali isto zanimanje.

Prema našoj procjeni, u ovoj je školi u razdoblju 1910—1935. više od 900 djece druge generacije naših iseljenika završilo osam razreda, i to nešto više djevojčica nego dječaka. Tom broju treba dodati još oko 150—200 djece koja su po našoj procjeni završila neku od javnih osnovnih škola u Clevelandu. To su bila djeca siromašnijih roditelja koji nisu mogli snositi troškove školovanja, ili koji su stanovali predaleko da bi mogli pohađati ovu školu.

U srednjim školama, gimnazijama i na koledžima, osim jedne godine, nikada nije bilo evidentirano više od desetero djece naših iseljenika. Vjerojatno prema lošoj tradiciji iz strog kraja, ovdje su djevojke bile u znatnoj manjini.

Zahvaljujući podacima iz knjige krštenih moglo se odrediti porijeklo njihovih roditelja. Obradeni su, međutim, samo podaci za razdoblje 1903—1912 (tablica 7).

Općenito, udio hrvatskih roditelja krštene djece korespondira njihovu udjelu u strukturi vjenčanih (58,5⁰/₀ : 58,7⁰/₀), a slovenskih je roditelja nešto manje (26,2⁰/₀ : 30,0⁰/₀). Vjerojatno su Slovenci radije krstili djecu u svojoj crkvi, ili su stvarno bili relativno manje plodniji od Hrvata.

U knjizi vjenčanih bilo je evidentirano 27 brakova između djevojaka rođenih u SAD, dakle, iz druge generacije naših iseljenika s muževima iz prve generacije iseljenika. U knjizi krštenih evidentirano je da je 21 (od njih?) rodila. Treća se, dakle, generacija hrvatskih iseljenika počela rađati još prije početka Prvoga svjetskog rata.

Najviše je, dakako, bilo roditelja iz žumberačkog kraja i to relativno nešto više od njihove zastupljenosti kod vjenčanja. Iz drugih krajeva Hrvatske relativno su najviše djece imali Delničani i Bračani.

Neprestani rast članova hrvatske rimokatoličke župe u Clevelandu nije bio samo posljedica dolazaka novih iseljenika iz starog kraja već i brojnog podmlatka koji se ovdje rađao, te konjunktura na tržištu radne snage. Cleve-landska je župa bila najbrojnija uoči i za vrijeme Prvoga svjetskog rata, kada su se u SAD, osim ratne industrije, snažno razvijale i sve ostale privredne grane. U to vrijeme i nadnice su bile znatno više nego ranijih godina. Materijalno i financijsko stanje naših iseljenika znatno se popravilo, sklapalo se više brakova, rađalo se više djece, znatno se smanjila stopa smrtnosti.

Tablica 7

Mjesto rođenja roditelja krštene djece u Hrvatskoj rimokatoličkoj župi — Crkvi sv. Pavla, Cleveland, Ohio 1903—1912. prikazano prema županijama i kotarevima u Hrvatskoj

ŽUPANIJA Kotar	Otac Broj	%	Majka %	Broj	Ukup. Broj	%
HRVATSKA	951	60,2	897	56,8	1848	58,5
LIČKO-KRBAVSKA	2	0,1	2	0,1	4	0,3
Donji Lapac (Brinje)						
Gospić (Perušić)	1	0,1			1	
Gračac			1	0,1	1	
Korenica (Udbina)						
Otočac	1	0,1	1	0,1	2	0,1
Senj						
MODRUŠKO-RIJEČKA	97	6,1	96	6,1	193	6,1
Crikvenica						
Čabar	2	0,1	4	0,3	6	0,2
Delnice	72	4,6	77	4,9	149	4,7
Ogulin			1	0,1	1	
Slunj	3	0,2	2	0,1	5	0,2
Sušak/Rijeka	16	1,0	8	0,5	24	0,8
Vojnić						
Vrbovsko	4	0,3	4	0,3	8	0,3
VARAŽDINSKA	18	1,1	16	1,0	34	1,1
Ivanec						
Klanjec			4	0,3	4	0,1
Krapina (Pregrada, Zabok)	1	0,1			1	
Ludbreg	8	0,5	6	0,4	14	0,4
Novi Marof	1	0,1			1	
Varaždin	6	0,4	6	0,4	12	0,4
Zlatar (Bistrica)	2	0,1			2	0,1
BELOVARSKO-KRIŽEVAČKA	66	4,2	65	4,1	131	4,1
Bjelovar (Vrbovec)	14	0,9	25	1,6	39	1,2
Čazma (Ivanić Grad)	13	0,8	6	0,4	19	0,6
Garešnica	10	0,6	6	0,4	16	0,5
Đrđevac	6	0,4	6	0,4	12	0,4
Grubišno Polje	3	0,2	2	0,1	5	0,2
Koprivnica	9	0,6	8	0,5	17	0,5
Križevci	2	0,1			2	0,1
Kutina						
VIROVITIČKA	3	0,2	5	0,3	8	0,3
Đakovo	1	0,1			1	
Donji Miholjac						
Našice (Orahovica)						
Podravska Slatina						
Virovitica			1	0,1	1	
Osijek (Valpovo)	2	0,1	4	0,3	6	0,2
ZAGREBAČKA	687	43,5	630	39,9	1317	41,7
Donja Stubica						
Dugo Selo (Sesvete)						
Dvor	1	0,1	2	0,1	3	0,1
Glina	3	0,2	1	0,1	4	0,1
Jastrebarsko	363	22,9	345	21,8	708	22,4
Karlovac (Ozalj, D. Resa)	199	12,6	196	12,4	395	12,5

(Nastavak)

Kostajnica			2	0,1	2	0,1
Petrinja						
Samobor	77	4,9	57	3,6	134	4,2
Sisak	17	1,1	7	0,4	24	0,8
Velika Gorica	10	0,6	4	0,3	14	0,4
Vrginmost	6	0,4	1	0,1	7	0,2
Zagreb (Zaprešić)	11	0,7	14	0,9	25	0,8
Zelina			1	0,1	1	
POŽEŠKA	32	2,0	29	1,8	61	1,9
Daruvar	14	0,9	10	0,6	24	0,8
Nova Gradiška	1	0,1	2	0,1	3	0,1
Novska						
Pakrac	15	0,9	12	0,8	27	0,9
Slavonska Požega	2	0,1	5	0,3	7	0,2
Slavonski Brod						
SRIJEMSKA			1	0,1	1	
Vinkovci			1	0,1	1	
Vukovar						
Županja						
ISTRA	3	0,2	1	0,1	4	0,1
DALMACIJA	31	1,9	29	1,8	60	1,9
Benkovac (Obrovac)			1	0,1	1	
Brač	28	1,8	27	1,7	55	1,7
Dubrovnik						
Hvar						
Imotski						
Knin (Drniš)						
Korčula	2	0,1	1	0,1	3	0,1
Makarska (Vrgorac)						
Metković (Kardeljevo)						
Sinj						
Split	1	0,1			1	
Šibenik (Trogir)						
Zadar (Pag, Rab, Biograd)						
Vis						
Lastovo						
Čakovec	4	0,3	4	0,3	8	0,1
Beli Manastir						
Hrvatska neraspoređeno	8	0,5	19	1,2	27	0,9
Slovenija	409	25,9	418	26,5	827	26,2
Jugoslavija	1	0,1	5	0,3	6	0,2
Austrija	6	0,4	14	0,9	20	0,6
Mađarska	4	0,3	9	0,6	13	0,4
Čehoslovačka	1	0,1	5	0,3	6	0,2
Ostale evropske zemlje	2	0,1	4	0,3	6	0,2
USA			21	1,3	21	0,7
Bez odgovora	206	13,0	207	13,1	413	13,1
SVEUKUPNO	1580	100,0	1580	100,0	3160	100,0

Izvor: Registrum baptizorum.
Napomene vidi u Metodološkim napomenama.

Podaci iz knjige umrlih, iako često neprecizni, nečitki ili nepoznati u pogledu dijagnoze uzroka smrti, ipak dobro oslikavaju zdravstveno, socijalno, ekonomsko i obrazovno stanje članova hrvatske rimokatoličke župe u Clevelandu (tablice 8, 9 i 10).

U razdoblju 1903—1940. umrlo je ukupno 2115 osoba. Od tog broja 64,7% bili su muškarci, a 35,3% žene (tablica 8).

Računajući na temelju procjene po Elenoir E. Ledbetter, u Clevelandu su stope mortaliteta među Hrvatima bile slijedeće: 1910. godine 7,8 umrlih; 1911. godine 7,7 umrlih; 1912. godine 8,1 umrlih; 1913. godine 9,2 umrlih; 1914. godine 7,3 umrla; 1915. godine 7,9 umrlih; 1916. godine 10,2 umrla; 1917. godine 11,6 umrlih; 1918. godine 11,4 umrlih, a u razdoblju 1919—1940.

Tablica 8

Broj i spol umrlih u hrvatskoj rimokatoličkoj župi — crkvi sv. Pavla, Cleveland, Ohio 1903—1940.

Godina	Muški		Ženski		Ukupno		Godina	Muški		Ženski		Ukupno	
	Br.	%	Br.	%	Br.	%		Br.	%	Br.	%	Br.	%
							1921.	38	70,4	16	29,6	54	100
							1922.	28	51,9	26	48,1	54	100
1903.	7	53,8	6	46,2	13	100	1923.	34	66,7	17	33,3	51	100
1904.	20	74,1	7	25,9	27	100	1924.	42	70,0	18	30,0	60	100
1905.	9	64,3	5	35,7	14	100	1925.	29	61,7	18	38,3	47	100
1906.	32	58,2	23	41,8	55	100	1926.	35	64,8	19	35,2	54	100
1907.	37	68,5	17	31,5	54	100	1927.	33	71,7	13	28,3	46	100
1908.	52	72,2	20	27,8	72	100	1928.	26	72,2	10	27,8	36	100
1909.	44	60,3	29	39,7	73	100	1929.	28	71,8	11	28,2	39	100
1910.	51	65,4	27	34,6	78	100	1930.	26	63,4	15	36,6	41	100
1911.	46	59,7	31	40,3	77	100	1931.	32	64,0	18	36,0	50	100
1912.	46	56,8	35	43,2	81	100	1932.	26	70,3	11	29,7	37	100
1913.	62	67,4	30	32,6	92	100	1933.	23	65,7	12	34,3	35	100
1914.	51	69,9	22	30,1	73	100	1934.	15	57,7	11	42,3	26	100
1915.	47	59,5	32	40,5	79	100	1935.	23	54,8	19	45,2	42	100
1916.	65	63,7	37	36,3	102	100	1936.	31	67,4	15	32,6	46	100
1917.	70	60,3	46	39,7	116	100	1937.	29	64,4	16	35,6	45	100
1918.	83	72,8	31	27,2	114	100	1938.	16	53,3	14	36,7	30	100
1919.	50	65,8	26	34,2	76	100	1939.	24	70,6	10	29,4	34	100
1920.	33	67,3	16	32,6	49	100	1940.	26	60,5	17	39,5	43	100
							Ukupno	Br.	1369		746		2115
								%	64,7		35,3		100,0

Izvor: Record of Interments.

stope se postepeno smanjuju od 7,6 do 2,6 umrlih na 1.000 Hrvata. U Hrvatskoj i Slavoniji prema J. Gelou 1910—1914. stope mortaliteta kretale su se između 23,00 i 26,54 umrlih; za četiri ratne godine 1915—1918. stopa je bila 32,50 umrlih, a 1919—1940. stope se postepeno smanjuju od 25,00 na 16,68 umrlih na 1.000 stanovnika (3 : 278—280).

Ovi podaci pokazuju da je kod clevelandskih Hrvata mortalitet bio relativno manji nego u istim razdobljima u Hrvatskoj i Slavoniji, i drugo, smanjenje mortaliteta u Clevelandu bilo je brže nego u Hrvatskoj i Slavoniji tako da se razlika među stopama sve više povećavala.

Koliko je u tome velikom i brzom smanjenju mortaliteta utjecala neposredna aktivnost i pomoć Podmlatka odsjeka Hrvatske bratske zajednice u Clevelandu, a koliko to bijaše posljedica utjecaja progresivaca i reformatora, koji su se borili za provođenje zdravstvenih mjera, naročito u sirotinjskim gradskim četvrtima, za škole, parkove, igrališta itd., po čemu je Cleveland bio na glasu u SAD, ili je to bila posljedica sve brojnije i školovanije omladine, teško je sa sigurnošću odrediti (8 : 555—556).

Prema dobivenom rang u (tablica 10), u Clevelandu se najčešće umiralo od tuberkuloze (8,9⁰/₀), upale pluća (7,3⁰/₀), u raznim nesrećama (4,8⁰/₀), od bolesti srca (4,5⁰/₀), raka (3,1⁰/₀), od španjolske groznice (2,2⁰/₀) i zbog loših operativnih i postoperativnih tretmana (1,4⁰/₀). Rang najčešćih uzroka smrti u Hrvatskoj i Slavoniji, prema Statističkom atlasu za razdoblje 1901—1910. bio je slijedeći: od tuberkuloze je umiralo oko 39⁰/₀ stanovništva, od upale pluća oko 16⁰/₀, od debiliteta, senilnosti, čedo u porodu i od raznih upala po 13⁰/₀, u nesrećama 8⁰/₀, ubijenih je bilo oko 2,5⁰/₀, suicida 2⁰/₀, od raka 7⁰/₀, od moždane kapi 5⁰/₀, od šarlaha 4⁰/₀, od meningitisa/encefalitisa 3,5⁰/₀, od srčanih udara 3⁰/₀ itd. (podaci su očitani s grafikona zato nisu precizno navedeni) (9 : 22). U Clevelandu se dakle relativno manje umiralo od tuberkuloze, upale pluća, u nesretnim slučajevima i od raka ali zato relativno češće od bolesti srca te lošega medicinskog tretmana.

Najveća tragedija koja se može dogoditi obitelji jest smrt djeteta, a ona je kod naših iseljenika bila vrlo česta. U razdoblju od 38 promatranih godina (1903—1940), u Clevelandu se 10 djece rodilo mrtvo (0,5⁰/₀), a 617 (29,2⁰/₀) dojenčadi umrlo je u prvoj godini, i to vrlo često već u prvom mjesecu života.

Stope smrtnosti dojenčadi izražene u postotku od ukupnog broja živorođene djece u istoj godini ili razdoblju jesu slijedeće: U Clevelandu, u razdoblju 1903—1910. stopa smrtnosti dojenčadi bila je 13,9⁰/₀, u razdoblju 1911—1925. iznosila je 11,3⁰/₀, a 1926—1934. znatno se smanjila na svega 5,1⁰/₀. Prema Statističkom atlasu u Hrvatskoj i Slavoniji 1901—1905. stopa je iznosila 20,15⁰/₀, a 1906—1910. bila je neznatno manja, 19,06⁰/₀ (9 : 19, 20). Gelo navodi za Hrvatsku i Slavoniju slijedeće stope: 1900—1909. stopa je iznosila 31,3⁰/₀, razdoblje 1910—1914. imalo je stopu 31,8⁰/₀, u razdoblju 1920—1924. stopa se počela smanjivati te je iznosila 30,1⁰/₀, zatim 1930—1939. stopa se smanjila na 28,3⁰/₀. Poslije Drugoga svjetskog rata, 1946—1949. stopa je pala na 16,1⁰/₀, a u razdobljima 1950—1959. povećala se na 19,7⁰/₀ da bi od 1960—1969. pala na 8,8⁰/₀, i na kraju 1970—1979. stopa je pala na 3,6⁰/₀ (3 : 159).

Očito je da je u svim razdobljima smrtnost dojenčadi u Clevelandu bila znatno manja nego u Hrvatskoj i Slavoniji. U razdoblju 1926—1934. stopa smrtnosti dojenčadi u Clevelandu smanjila se na samo 5,1⁰/₀. To se u Hrvatskoj i Slavoniji postiglo tek nakon 40 godina.

Za dojenčad u Clevelandu nedostaju nam podaci o uzroku smrti u više od 90⁰/₀ slučajeva. Župnici su, dakle, vrlo rijetko upisivali uzrok smrti, a zapisivali su prema izjavi roditelja te je stoga nepoznato je li dijagnozu posta-

vio liječnik. Zato treba s velikom rezervom prihvatiti dobivene najčešće uzroke smrti kod dojenčadi — upala pluća, kašalj, prehlada i retardiranost.

Druga doba skupina po učestalosti u ukupnom broju umrlih jesu djeca do 5 godina — 12,5%. Kod te djece nedostaje nam 75% podataka o uzroku njihove smrti. I u ovom slučaju valja biti na oprezu u prihvaćanju dobivenih najčešćih uzroka smrti: upala pluća, difterija, vrućica/groznica, kašalj, tuberkuloza, prehlada i ospice.

Starija djeca, u dobi 6—15 godina, osim od najčešće upale pluća umirala su i od srčanih oboljenja, te zbog »kriminalno loših«, kako je u nekim slučajevima zapisao župnik, operativnih i postoperativnih postupaka liječnika. Također je i veliki udio tragično okončanih nesretnih slučajeva.

Promatramo li svu djecu u Clevelandu od rođenja do 15. godine (tablica 9), vidi se da je najteža situacija bila godine 1917, kada je udio smrtnosti te djece u ukupnom broju umrlih bio veći od 60%, a u nekim godinama i preko 70% (1906. godine 74,5%; 1913. godine 73,8%; 1911. godine 72,7%; 1907. godine 72,0%). Od 1918—1922. udio je te djece u ukupnom broju umrlih između 40% i 50%, u razdoblju 1923—1927. između 30—40%, zatim se u razdoblju 1928—1931. smanjilo na 20—30%, a nakon toga stopa smrtnosti djece od rođenja do 15. godine života opala je i na manje od 10%.

U radnoj dobi, od 16. godine života pa nadalje, sve do sredine dvadesetih godina stoljeća, najčešća bolest od koje se umiralo bila je tuberkuloza. Toj zaraznoj bolesti osobito su pogodovali tzv. direktni socijalni činioci (loši stambeni uvjeti, izloženost samoj bolesti u obitelji, opterećenost radom i rad u industriji i rudnicima), te indirektni socijalni činioci (slaba prehrana, alkoholizam, nezaposlenost i općenito neimaština). Sve nam to posredno govori o lošem socijalnom i ekonomskom statusu velikog dijela hrvatskog iseljništva u Clevelandu.

Upala pluća, po rangu druga bolest od koje se u Clevelandu najčešće umiralo (7,3% od ukupnog broja umrlih), nije samo bolest odraslih. Od ukupno 154 umrlih od upale pluća, 31,2% bila su djeca do 15. godine života.

Treća velika grupa uzroka smrti, kako je navedeno u knjizi umrlih, jesu nesreće (4,8% od ukupnog broja umrlih). Iako u medicinskom smislu nesreća nije neposredni uzrok smrti, njihov opis, mađa često nepotpun, upućuje na okolnosti pod kojima je došlo do smrti. Ako se u obradi ponegdje i pogriješilo u razvrstavanju tipa nesreće zbog nepotpunosti informacija, dobiveni rezultati ipak upućuju da je najviše osoba stradalo u prometnim nesrećama (auto, vlak/tramvaj), utapanjem te u nesrećama u kući ili stanu. Takvih je kobnih nesreća bilo 67 (3,2%).

Ubijeno je bilo 16 (0,8%) osoba na različitim mjestima i u različitim situacijama: u trgovini (jesu li bili prodavači, vlasnici ili kupci nepoznato je), na ulici, u tučnjavi, u samoobrani, ali i u bijegu nakon krađe, a jedan od policije pošto je sam prethodno ubio policajca.

Evidentiran je i 19 (0,9%) smrtnih slučajeva na radu, u eksplozijama tehnički neispravnih strojeva, od pada različitih tereta s elevatora, zbog nepažnje na održavanju ili gradnji željezničkih pruga ili u unutrašnjem transportu. Pri obradi podataka, teško je bilo odlučiti se gdje se nesreća stvarno dogodila, kada je bilo primjerice zapisano da je osoba umrla »od eksplozije plina« ili »acc train« i slično.

Ovaj broj fatalnih nesreća na radu čini se malen u odnosu na tadašnje radne uvjete u industriji. »Radni dan trajao je 10—12 sati, ponekad i više, a radilo se krajnje intenzivno, pod nadzorom 'formena' i 'supertendanata', bez ikakvih zaštitnih mjera tako da su nesreće bile svakodnevna pojava. O tome

Tablica 10

*Uzrok smrti pripadnika hrvatske rimokatoličke župe — crkve sv. Pavla,
Cleveland, Ohio, 1903—1940. prikazan po dobi umrlog*

Naved. uzrok	Mrtvo- rođeni	Do jedne godine																		71 i više godina	Nepo- znato	Ukupn															
		1—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—30	31—35	36—40	41—45	46—50	51—55	56—60	61—65	66—70																						
Br. %	Br. %	Br. %	Br. %	Br. %	Br. %	Br. %	Br. %	Br. %	Br. %	Br. %	Br. %	Br. %	Br. %	Br. %	Br. %	Br. %	Br. %	Br. %	Br. %	Br. %																	
Sušica	2	0,3	4	1,5	1	2,4		11	17,5	20	20,4	26	17,9	28	17,6	34	22,8	21	16,3	19	15,9	11	10,1	2	2,8	4	8,7	3	11,5		2	15,4	188	8,9			
Upala pluća	13	2,1	25	9,4	5	11,9	5	16,7	3	4,8	4	4,1	15	10,3	15	9,4	16	10,7	16	12,4	11	9,2	8	7,3	10	13,9	5	10,9	3	11,5			154	7,3			
Nesreća		2	0,8	5	11,9	8	26,7	4	6,3	4	4,1	10	6,9	21	13,2	12	8,1	9	27,3	14	11,8	8	7,3	1	1,4		2	7,7	1	4,3			101	4,8			
Srce	1	0,2		1	2,4	5	16,7	1	1,6	1	1,0	3	2,1	2	1,3	7	4,7	13	10,1	14	11,8	16	14,7	17	23,6	7	15,2	4	15,4	4	17,4			96	4,5		
Rak					1	3,3						2	1,4	4	2,5	3	2,0	7	5,4	14	11,8	16	14,7	8	11,1	3	6,5	4	15,4	4	17,4			66	3,1		
Španjolska groznica	2	0,3	2	0,8	1	2,4		1	1,6			1	0,7	2	1,3	8	5,4			1	0,8													47	2,2		
U toku ili nakon operacije				2	4,8	1	3,3	3	4,8	2	2,0	2	1,4	2	1,3	3	2,0	7	5,4	2	1,7	3	2,8	3	4,2									30	1,4		
Kašalj	11	1,8	5	1,9							1	0,7																						17	0,8		
Vodena bolest					1	2,4						1	0,6			1	0,7	2	1,6	2	1,7	2	1,8	2	2,8	3	6,5	2	7,7					16	0,8		
Prehlada	9	1,5	3	1,1								2	1,3			2	1,3	3	2,3		1	0,8													15	0,7	
Zeludac	1	0,2										2	1,3			2	1,3	3	2,3		4	3,7	2	2,8	1	2,2									15	0,7	
Bubrezi			1	0,4	1	2,4		2	3,2	1	1,0	1	0,7	1	0,6	2	1,3	2	1,6	1	0,8				1	2,2									13	0,6	
Kap												1	0,7	1	0,8	2	1,7	1	0,8	2	1,7	1	0,9	2	2,8	4	8,7	1	3,8	1	4,3			13	0,6		
Gripa	2	0,3	1	0,4					2	2,0	3	2,1	3	1,9			1	0,8			1	0,9														13	0,6
Otrovanje			1	0,4			1	1,6	10	10,2	15	10,3	7	4,4			2	1,3	1	0,8	2	1,7														10	0,5
Difterija			7	2,6	2	4,8																														9	0,4
Vrućica, groznica			7	2,6								1	0,7																							8	0,4
Retardi- ranost	7	1,1																																		7	0,3
Meningitis					1	3,3	1	1,6			2	1,4	1	0,6					1	0,8						1	3,8								7	0,3	
Suicid												2	1,3			1	0,7	2	1,6	2	1,7															7	0,3
Arterio- skleroza																								4	3,7	2	2,8		1	3,8						7	0,3
Astma																								3	2,8	1	1,4	3	6,5							7	0,3
Slijepo crijevo							1	1,6				2	1,3			3	2,3																			6	0,3
Apoplek- sija												1	0,6	1	0,7	1	0,8							1	1,4	1	2,2		1	4,3					6	0,3	
Atrofija	4	0,6																					1	0,8												5	0,2
U toku ili poslije poroda									1	1,0	1	0,7					3	2,0																		5	0,2
Paraliza																	1	0,7					2	1,8		1	2,2		1	4,2					5	0,2	

Tablica 11

Mjesto rođenja umrlih u hrvatskoj rimokatoličkoj župi — crkvi sv. Pavla, Cleveland, Ohio, 1903—1940, prikazano prema županijama i kotarevima u Hrvatskoj (i izvan Hrvatske)

ŽUPANIJA	Broj	%	ŽUPANIJA	Broj	%
Kotar					
HRVATSKA	762	36,0	Dugo Selo (Sesvete)	4	0,2
LIČKO-KRBAVSKA	30	1,4	Dvor		
D. Lapac (Brinje)			Glina	13	0,6
Gospić (Perušić)	6	0,3	Jastrebarsko	151	7,1
Gračac	15	0,7	Karlovac (Ozalj. D. Resa)	77	3,6
Korenica (Udbina)			Kostajnica	5	0,2
Otočac	3	0,1	Petrinja	9	0,4
Senj	4	0,2	Samobor	32	1,5
			Sisak	22	1,0
MODRUŠKO-RIJEČKA	60	2,8	Velika Gorica	28	1,3
Crikvenica	1		Vrginmost	3	0,1
Čabar	1		Zagreb (Zaprešić)	15	0,7
Delnice	21	0,9	Zelina		
Ogulin	8	0,4			
Slunj	10	0,5	POŽEŠKA	31	1,5
Sušak/Rijeka	9	0,4	Daruvar	6	0,3
Vojnić	5	0,2	Nova Gradiška	2	0,1
Vrbovsko	5	0,2	Novska	3	0,1
			Pakrac	12	0,6
VARAŽDINSKA	32	1,5	Slavonska Požega	2	0,1
Ivanec	8	0,4	Slavonski Brod	2	0,1
Klanjec	1				
Krapina (Pregrada, Zabok)	8	0,4	SRIJEMSKA	6	0,3
Ludbreg	1		Vinkovci	4	0,2
Novi Marof			Vukovar	1	
Varaždin	9	0,4	Županja	1	
Zlatar (Bistrica)	5	0,2			
			ISTRA	9	0,4
BJELOVARSKO-KRIŽEVAČKA	95	4,5	DALMACIJA	80	3,8
Bjelovar (Vrbovec)	27	1,3	Benkovac (Obrovac)	17	0,8
Čazma (Ivanić Grad)	24	1,1	Brač	17	0,8
Đurđevac	2	0,1	Dubrovnik	2	0,1
Garešnica	11	0,5	Hvar	2	0,1
Grubišno Polje	2	0,1	Imotski	1	
Koprivnica	10	0,5	Knin (Drniš)	2	0,1
Križevci	7	0,3	Korčula	3	0,1
Kutina	12	0,6	Makarska (Vrgorac)		
			Metković (Ploče)		
VIROVITIČKA	21	0,9	Sinj	2	0,1
Donji Miholjac			Split	4	0,2
Đakovo	2	0,1	Sibenik (Trogir)	6	0,3
Našice (Orahovica)	2	0,1	Zadar (Pag. Rab. Biograd)	9	0,4
Podravska Slatina			Vis		
Virovitica	9	0,4	Lastovo		
Osiijek (Valpovo)	8	0,4			
			Čakovec	9	0,4
ZAGREBAČKA	362	17,1	Beli Manastir		
Donja Stubica	3	0,1	Hrvatska neraspoređeno	24	1,1

IZVAN HRVATSKE				
Bosna	1		Madžarska	13 0,6
Slovenija	131	6,2	Čehoslovačka	4 0,2
Srbija	7	0,3	Ostale evropske zemlje	7 0,3
Jugoslavija	27	1,3	Ohio	981 46,4
Austrija	4	0,2	Ostale države SAD	20 0,9
			Nepoznato	158 7,5
			SVEUKUPNO	2115 100,0

Izvor: Record of Interments.

Napomene vidi u Metodološkim napomenama.

Jure Prpić piše: 'Radni uvjeti u čeličanicama, rudnicima i industriji bili su veoma loši. U čeličanicama se radilo po dvanaest sati na dan (...). Radeći polunagi u talionicama željeza, stotine su ginule ili postale invalidi uslijed nesreća na radu' (G. J. Prpić, *The Croatian Immigrants in America*, New York 1971, str. 156). Nebrojani iseljenici, među njima i naši, našli su smrt u američkim tvornicama i rudnicima, a da nitko nije brinuo o njihovim obiteljima: mnogi su ostali osakaćeni i nesposobni za daljnji rad. U nedostatku socijalne zaštite problem invalida rada bio je jedan od težih u životu iseljenika« (1:141). Takvo je stanje trajalo sve dok se nije postigla zakonska regulativa za zaštitu najamnih radnika u SAD. Navodimo Parksa: »Mnoge federalne države usvojile su zakonske mere iz socijalnog staranja za zaštitu najamnih radnika. Najznačajniji su bili zakoni o nagrađivanju radnika, doneti u četrdeset tri federalne države pre 1920. godine, koji su određeni definisali planove osiguranja za povređene radnike« (8 : 558).

Koliko je stvarno naših iseljenika umrlo od profesionalnih bolesti nakon višegodišnje ekspozicije u nehigijenskim, nezdravim i pogibeljnim radnim uvjetima clevelandske industrije, teško je procijeniti. Iz tablice 10 vidi se da se od 1918. apsolutno i relativno povećava smrtnost prve generacije iseljenika u radnoaktivnoj i starijoj dobi. Tada ih je već veliki broj boravio u SAD dvadeset godina i više. Umirali su od bolesti srca, naročito poslije 40. godine života, od raka nakon 45. godine, od vodene bolesti i želučanih tegoba već nakon 30, od kapi nakon 35, te od raznih trovanja.

Još 1921, kada su prvi put u SAD popisane osobe rođene u Jugoslaviji prema zanimanju, 42% naših iseljenika bilo je zaposleno u čeličanicama, tvornicama za preradu željeza i cinkove rude i u rafinerijama, 12% u rudnicima ugljena, 6,5% u drvenoj industriji, po 4% u kemijskoj i elektroindustriji, 3% u rudnicima bakra. Dakle ukupno 71,5% radnog kontingenta Jugoslavena, najviše Hrvata, Slovenaca i Srba, bilo je relativno jače eksponirano povredama i oštećenjima na radnom mjestu (1 : 149-150).

Od pandemijske španjolske groznice, koja je u nekoliko godina obišla svijet, oboljelo je više stotina milijuna, a umrlo više desetaka milijuna ljudi. U samo dva mjeseca, koliko je harala u SAD godine 1918, u Clevelandu je pokosila 47 naših iseljenika, ne štedeći ni djecu ni odrasle, a to je 2,2% od ukupnog broja umrlih u 38 promatranih godina, ili 1,3% od procjene ukupnog broja župljana te godine (procjena župnika), ili 4,7 promila prema procjeni broja Hrvata po Elenoir E. Ledbetter.

Istakli bismo još velik udio smrtnosti u operativnom i postoperativnom tretmanu naših iseljenika (1,6% od ukupnog broja umrlih). Osim za roditelje, u drugim slučajevima nije navedeno o kakvim se operacijama radi ni u kakvu su zdravstvenom i općem tjelesnom stanju bili pacijenti. Opaske župnika u nekoliko slučajeva upućuju na zaključak o površnom, neodgovornom i neprofesionalnom odnosu liječnika prema pacijentima. Moguće je da su i bol-

nice bile loše opremljene. U to vrijeme medicina još nije bila tako razvijena i uspješna kao što je danas.

I u ovoj tužnoj statistici, zahvaljujući podacima zapisanim u knjizi umrlih, moglo se odrediti porijeklo pokojnika (tablica 11).

U ovom drugom razdoblju 1903—1940. najviše umrlih bilo je rođeno u SAD (1.001 umrli ili 47,3⁰/₀ od ukupnog broja umrlih), dakle, radilo se dominantno o drugoj generaciji naših iseljenika.

Pretpostavljamo da je među njima bilo i pripadnika treće generacije (Od 1.001 umrlog 96,4⁰/₀ bila su djeca do 15 godina, a 96,7⁰/₀ rođeni su u samom Clevelandu).

Od ukupno 2.115 umrlih u Hrvatskoj bilo je rođeno 36,0⁰/₀. Udio je žumberačkih kotareva 10,1⁰/₀ umrlih, a od ostalih više su zastupljeni kotarevi Velika Gorica (1,3⁰/₀), Čazma (1,1⁰/₀) i Sisak (1,0⁰/₀).

Među umrlima bilo je 6,2⁰/₀ osoba rođenih u Sloveniji, dakako, najviše iz općina Novo Mesto i Lendave te iz Ljubljane. Tako mali udio Slovenaca u odnosu na njihovu zastupljenost u Hrvatskoj rimokatoličkoj crkvi pri sklapanju brakova i krštenju djece, vjerojatno je posljedica želje rođaka ili samog pokojnika da se obred obavi u slovenskoj crkvi Sv. Vida i sa slovenskim župnikom.

Iz ostalih krajeva Jugoslavije bilo je 1,7⁰/₀, a iz evropskih zemalja 1,3⁰/₀ umrlih.

Smatramo da je struktura porijekla Hrvata dobivena obradom podataka iz knjige umrlih najtočnija. Naime, pretpostavljamo da su u brak stupali imućniji ili barem štedljiviji pojedinci, oni koji su stekli ušteđevinu za osnivanje vlastite obitelji, te naravno oni pojedinci ili grupe koji su duže boravili u Clevelandu, a to bijahu Žumberčani. Imovno stanje, posredno ali i neposredno moglo je utjecati na učestalost rađanja pa tako i na ukupnu strukturu zastupljenosti prema porijeklu.

Najtočniju strukturu porijekla Hrvata dobili bismo kada bismo tablicu »očistili« od najbrojnije druge generacije i svih ostalih osoba Nehrvata. Računajući tako, žumberački kotarevi sudjeluju sa 25⁰/₀, a osobe rođene u ostaloj Hrvatskoj sa 75⁰/₀ u ukupnoj strukturi umrlih Hrvata. »Očišćeni« podaci u tablicama o vjenčanju i o roditeljima krštene djece daju omjer Žumberčana prema »ostalom« dijelu Hrvatske 50 : 50⁰/₀.

Zaključne napomene

Uoči Prvoga svjetskog rata živjelo je u Clevelandu oko 10.000 Hrvata. Po regionalnom porijeklu, najviše ih je bilo iz Žumberka, 25⁰/₀, a iz ostalih dijelova Hrvatske 75⁰/₀. Članovi hrvatske rimokatoličke župe bili su i brojni Slovenci te malobrojni pojedinci drugih nacionalnosti iz jugoslavenskih krajeva i ostalih evropskih zemalja.

Stope nupcijaliteta, nataliteta i mortaliteta clevelandskih Hrvata bile su niže od komparativnih stopa u Hrvatskoj i Slavoniji u razdoblju 1910—1920. Manji broj vjenčanja rezultirao je manjim brojem rađanja, međutim, znatno se manje umiralo. Općenito, iako je većina Hrvata živjela životom prosječnoga američkog građanina, kvaliteta njihova života bila je na višem stupnju nego što se u to vrijeme živjelo u domovini.

LITERATURA:

1. Čizmić, I. *Hrvati u životu Sjedinjenih američkih država*, Zagreb: Globus, 1982.
2. Domladovac, M. G.: »Hrvatska rimokatolička župa Sv. Pavla u Clevelandu, Ohio«, *Naša nada, kalendar za američke katoličke Hrvate za običnu 1930. godinu*, Hrvatska katolička zajednica U.S.D. Amerike, Cleveland, O.
3. Gelo, J. *Demografske promjene u Hrvatskoj od 1780. do 1981. g.*, Zagreb: Globus, 1987.
4. Holjevac, V. *Hrvati izvan domovine*, Zagreb: Matica hrvatska, 1967.
5. Matošec, S. »Uz Avenue Saint Claire u Clevelandu«, *Matica*, Zagreb: Matica iseljenika Hrvatske, 1972, str. 254—255.
6. *Medicinska enciklopedija*, Zagreb: JLZ, 1964, str. 615 i dalje.
7. *Naša nada, kalendar za američke katoličke Hrvate za običnu 1930. godinu*, HKZ U.S.D. Amerike, Cleveland, O.
8. Parks, H. B. *Istorija SAD*, Beograd: Rad, 1968.
9. *Statistički atlas kraljevine Hrvatske i Slavonije 1875—1915*, Zagreb: Kr. zemaljski statistički ured, 1915.
10. Priručnici: Lakatoš, J. *Narodna statistika*, Zagreb, 1914. *Leksik prezimena SR Hrvatske*, Zagreb: Institut za jezike i Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1976. *Popisi naselja prema administrativno-teritorijalnoj podjeli u Jugoslaviji za godine 1951, 1961 i 1973.*

THE ANALYSIS OF SOME CHANGES IN THE SOCIAL STRUCTURE OF THE CROATIAN ETHNIC COMMUNITY IN CLEVELAND

SUMMARY

The paper gives a review of the immigration of Croats to Cleveland from 1880 and their numerical status according to various sources. Original data from the records of the Croatian Roman Catholic parish and the church of St. Paul in Cleveland was used in order to calculate the rates of nuptiality, natality and mortality, and to compare these with indicators for Croatia-Slavonia. The origin of marriage partners, parents of children, and the deceased, is presented according to the administrative-territorial divisions of the Croatian lands before the First World War. Data on the place of origin and nationality of marriage partners among the first and second generation Croats and Slovenes is compared. Data on the education of second generation Croats in elementary and secondary schools and in colleges is also given.